

บทความวิชาการ

การพัฒนาวิชาชีพครูสังคมศึกษาโดยการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมนึก ปฏิพานนท์
โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม

ใน ปัจจุบันวงการการศึกษาของไทยได้ตื่นตัวในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยมีนโยบายเร่งด่วนด้านการพัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเท่าทันต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพ และศักยภาพสูงสุด

ดังนั้น การพัฒนาครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาให้ก้าวหน้าและสมบูรณ์ทั้งด้านงานอาชีพและด้านจิตสำนึกในความเป็นครู จึงเป็นงานที่หน่วยงานซึ่งกำกับดูแลครูในสังคมให้ความสนใจและดำเนินงานในส่วนนี้ โดยกระทำอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ครูว่างเว้นจากการสอน และการพัฒนางานด้านอาชีพก็เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอน บทบาทและภาระหน้าที่ของครูในด้านบริหารชั้นเรียน ด้านวิชาการ ด้านพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ในที่นี้จะขอกล่าวถึง การพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ และมีเป้าหมายซึ่งเกิดจากความต้องการในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน โดยการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนควบคู่ไปกับการดำเนินการเรียนการสอนตามปกติ

สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษา

จากเวลาที่ผ่านมาผิงานวิจัยหลายๆ เรื่องพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษายังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ ครูผู้สอนโดยทั่วไปยังมีการยอมรับและนำ

เอาแนวความคิดหรือแนวปฏิบัติใหม่ๆ ที่หลักสูตรเสนอแนะไว้ไปใช้ไม่ได้เท่าที่ควร และในส่วนของครูสังคมศึกษา มีบทบาทต่อการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาดังนี้

ชนาพร เยาวรัตน์ (2530) ได้วิจัยเรื่องความต้องการของครูสังคมศึกษาในการใช้นวัตกรรมทางการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูสังคมศึกษามีความต้องการใช้นวัตกรรมทางการศึกษามาก ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา และความต้องการในการใช้นวัตกรรมของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการจัดการเรียนการสอน แต่ด้านสื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนครูที่มีประสบการณ์ในการสอนแตกต่างกันนั้นมีความต้องการในการใช้นวัตกรรม ทั้ง 2 ด้านไม่แตกต่างกัน

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2536: 36 -37) ได้ดำเนินการสำรวจสภาพปัญหาแนวทางการพัฒนาและการใช้นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2535 ทั่วประเทศ ครูผู้สอนสังคมศึกษาจำนวน 126 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะวิธีการยกระดับการเรียนการสอนของผู้เรียนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

- ✎ ใช้สื่อและเทคนิคการสอนใหม่ๆ ที่ทันสมัยให้มากขึ้น (23 คน)
- ✎ สอนซ่อมเสริมโดยให้นักเรียนเก่งสอนนักเรียนอ่อน (17 คน)
- ✎ ให้ผู้เรียนค้นคว้าและเรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด (11 คน)
- ✎ จัดหาหนังสือและแหล่งค้นคว้าให้เพียงพอ (11 คน)
- ✎ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนรักในวิชานี้ (11คน)
- ✎ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และได้ฝึกปฏิบัติ (10 คน)
- ✎ ทบทวนให้ทำแบบฝึกหัดหลายๆ ชักถามและให้มีการทดสอบสม่ำเสมอ (8 คน)
- ✎ จัดทัศนศึกษาเพื่อเสริมประสบการณ์ (6 คน)
- ✎ จัดระบบการสอบซ่อม/สอบแก้ตัวให้รัดกุมจริงจัง และมีเกณฑ์ที่แน่นอน (5 คน)
- ✎ มีการประสานงานระหว่างบ้านกับโรงเรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน (3 คน)
- ✎ อบรมครู แนะนำนวัตกรรมใหม่ๆ (3 คน)
- ✎ ใช้การเสริมแรง (3 คน)
- ✎ แบ่งกลุ่มผู้เรียนตามระดับความสามารถ (2 คน)
- ✎ สอนเสริมเพื่อปรับพื้นฐานของผู้เรียนให้เท่ากัน ก่อนเปิดภาคเรียน (2 คน)
- ✎ ทำแบบทดสอบมาตรฐาน (2 คน)
- ✎ จัดนิทรรศการ แสดงผลงานของผู้เรียนที่ประสบความสำเร็จ (2 คน)
- ✎ ทำเอกสารประกอบการสอนและเตรียมการสอนทุกครั้ง (2 คน)
- ✎ ทำแผนการสอนก่อนเปิดภาคเรียน (1 คน)
- ✎ ให้มีการแข่งขัน (1 คน)

- ✎ บอกความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนเป็นระยะ (1 คน)
- ✎ มีการนิเทศการสอน (1 คน)
- ✎ พัฒนาระบบโสตทัศนศึกษาของโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน (1 คน)

จากสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศดังกล่าว ทำให้เห็นว่าครูผู้สอนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและทราบปัญหาทางการเรียนที่มีอยู่ซึ่งอาจนำความรู้หรือการค้นพบจากการวิจัยของผู้เฒ่ามาแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนของตนเองได้ แต่สภาพปัญหาสถานการณ์บางอย่างในชั้นเรียนในโรงเรียนแต่ละแห่ง มีลักษณะเฉพาะที่ต้องการปฏิบัติการแก้ไขที่เฉพาะเจาะจงแตกต่างกันออกไป จึงนิยมทำการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงนับว่าเป็นนวัตกรรมที่บุคคลหลายฝ่าย คาดหวังว่าจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน เพราะการวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มีหลักการ และวิธีการที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ทำให้ครูยังคงมีบทบาทเป็นครูปฏิบัติการในห้องเรียนและขณะเดียวกันก็เป็นนักวิจัยที่ทำหน้าที่ค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาในห้องเรียนด้วยตนเอง การวิจัยในชั้นเรียน จึงเป็นวิธีการที่ผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ นักการศึกษา ครูอาจารย์หรือผู้บริหารโรงเรียน มุ่งหวังจะใช้เป็นยุทธวิธีในการพัฒนาศาสตร์ของวิชาชีพครูให้มีความเข้มแข็งขึ้น ทำให้ครูประจำการที่ทำหน้าที่อยู่ในโรงเรียนมีความเป็นครูมืออาชีพมากยิ่งขึ้น

พัฒนาการของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

เคมมิส (Kemmis)(1989) กล่าวว่า เคิร์ท เลอวิน (Kurt Lewin) เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า การวิจัยในชั้นเรียน (Action Research) ในปี ค.ศ. 1944 โดยอธิบายว่าเป็นกระบวนการวางแผน (Planning) การค้นหาความจริง (Fact Finding) และการดำเนินการ (Execution) ตามแผนงานต่างๆ ที่ได้ออกไว้ ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยในชั้นเรียนจึงมีลักษณะ 3 ประการ คือ *การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย และการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมศาสตร์ และสังคมพร้อมๆ กัน* มีผู้ทำการวิจัยปฏิบัติการเป็นจำนวนมากเป็นเวลานานนับสิบปีก่อนที่จะเริ่มมีปริมาณลดลงในปลายทศวรรษ 1950 ทั้งนี้เพราะในช่วงนั้นนักวิจัยและนักทฤษฎีต่างๆ เริ่มให้ความสนใจการวิจัย (Research) ที่แยกออกจากการปฏิบัติ (Action) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการแยกทฤษฎีออกจากการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเสนอแนวคิดของการวิจัยแบบ Research-Development-Diffusion (R,D and D) แล้วกลับยิ่งพบว่า ทฤษฎีและการปฏิบัติเริ่มแยกออกจากกันมากขึ้น ประมาณกลางปี 1960 การวิจัยแบบ R, D and D ถือเป็นรูปแบบการวิจัยที่เด่นในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และในช่วงนี้เองนักการศึกษาที่มีความเอนเอียงไปทางแนวปฏิบัติก็ เริ่มเข้ามาใช้การวิจัยแบบ R, D and D มากขึ้น

ในปี ค.ศ.1973 - 1976 จอห์น เอลเลียอต และเคลิม อะเดลแมน (John Elliott & Clem Adelman) ได้ทำโครงการวิจัยทางการศึกษา ชื่อว่า Ford Teaching Project โดยให้ครูมีส่วนร่วมในการทำการวิจัย โครงการนี้ก่อให้เกิดการพัฒนาทฤษฎีและการปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการมากขึ้น มีการตั้งเครือข่ายการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Network) มีการ

ออกวารสารเผยแพร่แนวคิดด้านนี้ การวิจัยปฏิบัติการจึงกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้ซบเซาลงไปเป็นเวลาเกือบ 20 ปี การที่การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนได้รับความสนใจกลับมาใหม่นี้ เคมมิส (Kemmis :1989) เห็นว่าน่าจะมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น มีการเรียกร้องจากครูที่ปฏิบัติงานในห้องเรียนเกี่ยวกับบทบาทการวิจัยของตนเอง มีการให้ความสนใจในการเน้นภาคปฏิบัติในหลักสูตร มีแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับการวิจัยซึ่งถือเป็น "คลื่นลูกใหม่" (New Waves) เกิดขึ้นมากมาย หลักการของการวิจัยเหล่านี้เน้น ความพยายามในการอธิบาย ดีความ หรือแปลความ-หมายสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยให้เป็นที่เข้าใจมากขึ้น (Interpretive Approaches) แนวคิดดังกล่าว ได้แก่ Illuminative Evaluation, Democratic Evaluation, Responsive Evaluation, Case Study Method, Field Research Ethnography เป็นต้น วิธีการวิจัยตามแนวคิดนี้เปิดโอกาสให้ครูได้ค้นหา สะท้อน ผลการปฏิบัติ และการแปลความหมายผลการวิจัยได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้กระแสของการที่สถานศึกษาต้องพร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของตนเองจากชุมชน และสังคมที่เกี่ยวข้อง (Accountability) ก็ยังเป็นตัวผลักดันให้ครูอาจารย์ต้องหาทางพัฒนาวิชาชีพของตนเองให้มากขึ้น เหตุผลอีกประการหนึ่งก็น่าจะมาจากการตระหนักถึงความสำคัญของตัวการวิจัยปฏิบัติการเองที่ทำให้การวิจัยปฏิบัติการได้รับความสนใจกันมากขึ้น (Kemmis,S.,1989)

ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ อันเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของนักเรียนภายในชั้นเรียน (สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม, 2537:6)

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ลักษณะของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการวิจัยควบคู่กับการปฏิบัติงานจริง โดยวิธีการวิจัยดำเนินการแก้ปัญหาจนสามารถทำให้ปัญหาคลี่คลายไปได้ หรือการพบแนวทางที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่งสำหรับการแก้ปัญหา

โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537:82) หมายถึง การวิจัยที่ใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบ โดยผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติ จากการใช้วงจร 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน การลงมือกระทำ การสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติ ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องกันไป ผลที่ได้นำไปปรับแผนเข้าสู่วงจรใหม่จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขปัญหาได้จริง หรือพัฒนาสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำหลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เพื่อแก้ปัญหาในสภาพการณ์เฉพาะ เน้นการวิจัยที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงานจริง ๆ

ความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีความเชื่อพื้นฐาน (Basic Assumptions) (ทวีป ศิริรัตน์, 2537:13 -14) อยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. วิธีการแก้ปัญหาที่ได้มาจากการค้นคว้า จะมีประสิทธิภาพ และเชื่อถือได้มากกว่าวิธีการแก้ปัญหาที่ได้จากการสั่งการของผู้มีอำนาจหรือผู้บริหารโดยการสั่งการนั้น มักเกิดจากการสะสมประสบการณ์และใช้สามัญสำนึกเป็นหลัก ซึ่งมักจะขาดหลักฐานข้อมูลที่จะใช้ประกอบในการตัดสินใจ

2. การวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการเอง โดยผู้ปฏิบัติงานจะได้มีโอกาสแก้ปัญหาของเขาได้สำเร็จมากกว่าการวิจัย เพื่อการแก้ปัญหาที่ทำโดยบุคคลอื่น

3. การวิจัยเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา การทดสอบ และการประเมินผลวิธีแก้ปัญหา การวิจัยเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคน การวิจัยไม่ได้เป็นสิทธิพิเศษของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4. การพัฒนาความสามารถของบุคคลโดยการฝึกหัด ถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาการปฏิบัติ

ความเชื่อพื้นฐาน เป็นข้อคิดในการปฏิบัติงาน สำหรับครูผู้สอนที่จะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการให้ตระหนักว่าปัญหาจากการเรียนการสอน ครูผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติงานโดยตรงย่อมทราบรายละเอียดความลึกซึ้งของปัญหาได้ดีกว่าผู้อื่น ดังนั้น การพัฒนางานในจุดนี้ย่อมมีระบบจะสามารถพัฒนาความสามารถของครูผู้สอนได้เป็นอย่างดี

หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

หลักการสำคัญ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537: 91- 92) มีดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษา โดยการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนและเรียนรู้ลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงนั้น

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการทำงานของกลุ่ม (Participatory) และใช้การปรึกษาหารือร่วมมือกันทำงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่กลุ่มกำหนด

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) โดยประเมินตรวจสอบในทุกๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงการฝึกหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบ (Systematic Learning Process) โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาสร้างเป็นข้อสมมติฐาน ทดลองฝึกปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทดสอบว่าข้อสมมติฐานของแนวคิดนั้นผิดหรือถูก

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ (Start Small) อาจจะเริ่มต้นจากครูผู้สอนหรือนักวิจัยคนเดียว ที่พยายามดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยขณะที่ปฏิบัติการต้องปรึกษา / รับฟังข้อคิดเห็น และอาศัยการร่วมปฏิบัติจากผู้เกี่ยวข้อง

6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ ที่ให้แนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรมจากการบันทึกพัฒนาการของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เห็นกระบวนการเข้าสู่ปัญหา การแก้ปัญหา การปรับปรุง และได้ผลสรุปที่สมเหตุสมผล

ในขณะเดียวกันสามารถนำปรากฏการณ์ที่ศึกษามาประมวลเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎีได้

แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ เมื่อนำมาใช้วิจัยเพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้เรียนรู้และวิเคราะห์วิจารณ์ผลที่ได้จากการปฏิบัติ จะทำให้อารมณ์ความรู้สึก หรือพัฒนาการเรียนการสอนเกิดความเหมาะสมกับสภาพการณ์ของชั้นเรียน และระบบของโรงเรียนของตนอย่างแท้จริง

ความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพครู ดังนี้

1. ช่วยให้ครูผู้สอนมีวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนที่ดี จะทำให้เห็นภาพของงานในภาพรวมอย่างชัดเจน

2. ช่วยให้ครูผู้สอนสามารถวางแผนได้ตรงตามหลักสูตร และสภาพปัญหาปัจจุบัน ทั้งยังเป็นแผนที่มีคุณค่า มีความหมายสำหรับครู การปฏิบัติการสอน เป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมีชีวิตชีวา

3. ช่วยให้ครูผู้สอนมีการตัดสินใจที่มีคุณภาพ เพราะมองเห็นทางเลือกต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง สามารถเลือกทางเลือกต่างๆ อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์

4. ช่วยให้ครูผู้สอนได้มีโอกาสมากขึ้นในการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับเหตุผลของการปฏิบัติงาน สามารถจะบอกได้ว่า งานการจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติไปนั้นได้ผลหรือไม่ เพราะเหตุใด

5. ครูผู้สอนที่ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนนี้ จะสามารถควบคุม กำกับ และพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองได้อย่างดี

6. ผลการวิจัยในชั้นเรียน จะช่วยให้ครูผู้สอนได้ตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมของผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนอันจะนำมาซึ่งความรู้ในงานและความปิติสุขในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องของครู

ในอีกมุมมองหนึ่ง การวิจัยในชั้นเรียน จะช่วยครูผู้สอนให้เป็นผู้เรียนในศาสตร์ของการสอนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ส่วนสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนจะเป็นครูให้ครูผู้สอนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเองอย่างสร้างสรรค์ในศาสตร์ของการสอน จากแนวคิดนี้สถาบันฝึกหัดครูในต่างประเทศตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาทั้งครูศาสตร์และศึกษาศาสตร์ในประเทศไทยได้มอบหมายให้นิสิตนักศึกษาฝึกสอนดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน โดยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากครูประจำการ ก่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดี ตลอดจนแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างกัน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนช่วยพัฒนาวิชาชีพครูทุกระดับ**

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการวิจัยนี้ เมื่อก้าวในเชิงการนำไปใช้เพื่อพัฒนา และปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนจริงในโรงเรียนแล้ว มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนในการวิจัย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นวางแผน
2. ขั้นปฏิบัติการ
3. ขั้นสังเกตการณ์
4. ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติการ

ซึ่งจะมีลักษณะดำเนินการเป็นบันไดเวียน (spiral) กระทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้ผลปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย ดังรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537:84-91) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan)

เริ่มต้นด้วยการสำรวจปัญหาสำคัญที่ต้องการให้มีการแก้ไข ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูคนอื่นๆ ที่สอนร่วมกัน ผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้บริหาร ร่วมกันปรึกษาวางแผนร่วมกัน ฯลฯ

- ✦ สำรวจสภาพการณ์ของปัญหาว่ามีอะไร
- ✦ ปัญหาที่ต้องการแก้ไข คืออะไร
- ✦ ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับใครบ้าง
- ✦ วิธีการแก้ไขจะเป็นรูปแบบใดบ้าง จะต้องปฏิบัติอย่างไร
- ✦ การปฏิบัติการแก้ไข จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง

เช่น ครู ผู้สอนต้องเปลี่ยนวิธีใช้คำถามในชั้นเรียน ผู้เรียนต้องทำงานกลุ่ม เนื้อหาบางหัวข้อในแบบเรียน จะต้องตัดทอนหรือขยายเพิ่มเติม ฯลฯ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Act)

เป็นการนำแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในขั้นวางแผนมาดำเนินการ เมื่อลงมือปฏิบัติการใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ประกอบไปด้วย การรับฟังจากผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จากการปฏิบัติจะเป็นข้อมูลย้อนกลับว่า แผนที่วางไว้อย่างสมเหตุสมผลนั้น ปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใด และอาจจะมีอุปสรรคอื่นๆ มาเกี่ยวข้อง โดยไม่คาดคิด ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ฉะนั้นแผนงานที่กำหนดไว้อาจจะยืดหยุ่นได้ นั่นคือ การปฏิบัติการควรมีลักษณะ “fluid and dynamic” โดยการวิจัยต้องใช้วิจารณญาณ และการตัดสินใจที่เหมาะสมและมุ่งปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย

ตัวอย่าง

แนวคิด : การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนวิชาสังคมศึกษา

วิธีสอน : จัดให้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษามากขึ้น โดยใช้กรณีตัวอย่าง/ สถานการณ์จำลอง/ การวิเคราะห์/ การอภิปรายสรุปความคิดรวบยอด

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observe)

ขณะดำเนินกิจกรรมวิจัยตามขั้นตอนที่วางไว้ อาจมีทั้งความราบรื่นและอุปสรรคหรือข้อขัดข้องบางประการ ฉะนั้นจำเป็นต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่กันไปด้วย โดยใช้การสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวังด้วยความใจกว้าง (ยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง) พร้อมทั้งจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวัง และไม่ได้คาดหวัง สิ่งที่ต้องทำการสังเกต คือกระบวนการของการปฏิบัติการ (The Action Process) ผลของการปฏิบัติการ (The Effects of Action) ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจดี ตลอดจนสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดของการปฏิบัติ (The Circumstances and Constraints)

การสังเกตนี้รวมถึงการรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทั้งโดยการเห็นด้วยตา การได้ยิน และการใช้เครื่องมือ/ แบบทดสอบ แบบวัดผลออกมาในเชิงตัวเลข หรือใช้แบบสำรวจ / แบบสอบถาม วัดสิ่งที่ต้องการทราบความเปลี่ยนแปลงด้วย

ขณะที่ การปฏิบัติการวิจัยดำเนินไปควบคู่กับการใช้การสังเกตผลการปฏิบัตินั้น ควรเลือกใช้เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสมมาช่วยในการรวบรวมข้อมูลด้วย ซึ่งมีหลายวิธี ได้แก่ การจดบันทึกสะสม การใช้สังคมมิติ การวิเคราะห์เอกสาร การใช้เครื่องบันทึกเสียง วีดิทัศน์ การใช้แบบสำรวจรายการ และการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ (Reflect)

ขั้นสุดท้ายของวงจรของการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ปัญหา หรือสิ่งที่ เป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และของระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยผ่านการถกเถียงอภิปรายปัญหา การประเมินโดยกลุ่ม จะทำให้ได้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ต้องตระหนักอยู่เสมอคือกลุ่มของบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย นั่นคือ การวิจัยชนิดนี้ไม่ควรจะทำตามลำพัง ควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนงานแล้ว ดำเนินกิจกรรม ที่ปรับปรุงใหม่เป็นลักษณะบันไดเวียนกระทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะบรรลุตามจุดมุ่งหมาย การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ อาจเริ่มต้นจาก ครูผู้สอน นักวิจัย หรือนักการศึกษา แล้วปฏิบัติการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พัฒนามากขึ้น โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติเตียนของผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหารหรือสังคมภายนอก แล้วบันทึกผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ขั้นตอนที่สำคัญ เช่น

- ๕ บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรม และการฝึกปฏิบัติ
- ๕ บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและการสื่อสารในห้องเรียนและกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไข

- ๘ บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคม และการจัดระบบองค์กรที่ลดอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ
- ๘ บันทึกผลของพัฒนาการที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้วิธีการเชิงคุณภาพ คือการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบาย-ความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัย และแสดงให้เห็นแนวทาง หรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนอย่างเป็นรูปธรรม จึงขอจำแนก โดยสรุปเป็นตาราง ดังนี้

	การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ การวิจัยที่
ใคร	ครูผู้สอนในห้องเรียน
ทำอะไร	ทำการแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหา
ที่ไหน	ในห้องเรียน
เมื่อไร	ในขณะที่การเรียนการสอนกำลังดำเนินไป
อย่างไร	ด้วยวิธีการวิจัยที่มีวงจรการทำงานแบบ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนวางแผน ขั้นตอนปฏิบัติการ ขั้นสังเกตการณ์ และขั้นการสะท้อนการปฏิบัติการ
เพื่อจุดมุ่งหมายใด	มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน
ลักษณะเด่นของการวิจัย	เป็นกระบวนการวิจัยที่ทำอย่างรวดเร็ว โดยครูผู้สอนนำวิธีการแก้ปัญหาที่ตนเองคิดขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนทันทีและสังเกตผลการแก้ปัญหานั้น มีการสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนครูในโรงเรียน เป็นการวิจัยแบบร่วมมือ (Collaborative Research)

การกำหนดระยะเวลาในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

เมื่อมีการนำกระบวนการขั้นตอนของการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมาพิจารณาร่วมในการปฏิบัติ สามารถกำหนดช่วงระยะเวลาที่ทำการวิจัย อย่างกว้างๆ ได้ 3 ระยะ ดังนี้ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของปัญหาในการเรียนและการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในระยะนี้ ครูผู้สอนควรมองภาพเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นขั้นตอนพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ให้ชัดเจน ความรู้นี้มาจากการศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือการสอน และแบบเรียนต่างๆ เป็นกรอบในการวิเคราะห์สภาพปัญหาปัจจุบัน อันเป็นสภาพเริ่มต้นก่อนการพัฒนา โดยใช้การวิจัยเข้าสำรวจ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิในระบบข้อมูลของห้องเรียน และในโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว เช่น

คะแนนวิเคราะห์สภาพเริ่มต้นของปัญหาในการเรียน และการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่ทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเพื่อทดลองวิธีการพัฒนาหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ครูผู้สอนจะสามารถระบุปัญหาจริงที่สมควรได้รับการแก้ไขและพัฒนา ตลอดจนเห็นทางเลือกที่เป็นไปได้ ทางเลือกในการแก้ไขและพัฒนา อาจจะเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ หรือการใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรม ในระยะนี้ครูจะสร้างวิธีการและเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่ใช้ในการพัฒนา แล้วทำการศึกษาดูตรวจสอบคุณภาพ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการศึกษาคุณภาพของเครื่องมือ โดยพัฒนาความเหมาะสมตามเหตุผล ซึ่งอาจขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาช่วยพิจารณาความเหมาะสม ลักษณะที่สองเป็นการทดลองใช้สอนกับนักเรียน โดยทดลองสังเกตพฤติกรรมเริ่มต้นของผู้เรียนในช่วงเวลาหนึ่ง แล้วทดลองใช้นวัตกรรม หรือเทคนิควิธีสอนที่สร้างขึ้นใหม่แล้วทดสอบ และสังเกตพฤติกรรมสิ้นสุดอีกระยะหนึ่ง ต่อจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ ผลจากการทดลองในระยะแรกนี้ ทำให้ครูผู้สอนทราบว่าเครื่องมือที่สร้างขึ้นมานี้ใช้ได้หรือไม่เพียงใด ซึ่งอาจจะต้องปรับปรุงแก้ไขและทดลองใหม่จนผลการทดลองบ่งชี้ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามที่คาดหวัง

ระยะที่ 3 เป็นระยะที่ครูผู้สอนต้องการพิสูจน์ความจริงให้ถูกต้องมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับผลหรือเทคนิควิธีสอน หรือนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมา ต่อการเรียนของผู้เรียน ในขั้นนี้ครูผู้สอนจะทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยจะมีกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของเครื่องมือและควรทำการทดลองจากแบบทดลองหลายชุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น ในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน อาจต้องใช้ระยะเวลามากพอสำหรับการทำทั้ง 3 ระยะ เพื่อให้เกิดความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ผ่านมา ซึ่งพิสูจน์แล้วได้ผลจริงตามที่คาดหวัง

แนวทางการพัฒนาทักษะการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

เพื่อให้ครูผู้สอนมีทักษะในการทำวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งสามารถสรุปแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ดังนี้

1. การฝึกอบรม (Training)

Rutkowski (1996) กล่าวว่าการศึกษาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) งานวิจัยที่ยึดตามแบบแผนวิจัย (Formal Research) การทำวิจัยแบบนี้ ผู้วิจัยต้องได้รับการฝึกอบรม พัฒนาเกี่ยวกับวิธีการวิจัยแบบเข้ม 2) งานวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยแบบง่ายๆ ไม่ยึดแบบแผนวิจัย (Casual Research) งานวิจัยแบบนี้ใช้สามัญสำนึกของผู้วิจัยในการกำหนดปัญหา การหาวิธีการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาผู้เรียน และ 3) งานวิจัยที่ใช้วิธีการปฏิบัติการ (Action Research) เป็นงานวิจัยที่อยู่ระหว่างงานวิจัยแบบแรกกับแบบที่สอง คือมีการทำวิจัยตามแบบแผนวิจัยแต่ก็ไม่เข้มงวดมากเหมือนแบบแรกและไม่ใช่อ่อนมากอย่างแบบที่สอง วิธีการออกแบบการวิจัยปฏิบัติการจึงไม่ซับซ้อน หรือเข้มงวดตามแบบแผนการวิจัยมากเกินไป นักวิจัยที่ทำวิจัยนี้ต้องได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการทำวิจัยบ้างแม้จะไม่เข้มข้นเท่ากับนักวิจัยกลุ่มแรก ดังนั้น การอบรมให้ความรู้กับครูที่ต้องการทำวิจัย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และพัฒนาให้เกิดทักษะในการทำวิจัยเป็น แต่ก็ไม่

จำเป็นต้องให้การอบรมที่เน้นแบบแผนการวิจัยที่ยืดกรอบ หรือวิธีวิทยาการที่สูงเกินไป เพราะไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยปฏิบัติการในห้องเรียน

2. การส่งเสริมการวิจัยแบบร่วมมือ (Collaborative Research)

การผลักดันให้การวิจัยในชั้นเรียนเกิดขึ้น สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้วิธีการวิจัยแบบร่วมมือ (Collaborative Research) ซึ่ง Hafemik, J.J. ; Messerschmitt, D.S. และ Vandrick, S. (1997) ได้เสนอแนะว่าการวิจัยแบบร่วมมือกันทำได้ 2 แบบคือการร่วมมือแบบลำดับชั้น (Hierarchical Collaboration) และการร่วมมือแบบเท่าเทียมกัน (Equal Collaboration) ถ้าครูผู้สอนจะทำวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้วิธีการแบบแรกก็ควรเริ่มโดยอาศัยความร่วมมือกับนักวิชาการในมหาวิทยาลัย สำหรับแบบหลังเป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนโดยมีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน คิดหาวิธีการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ ซึ่งจะใช้วิธีนี้ได้ ครูผู้สอนและเพื่อนครูก็ต้องมีความรู้ที่สามารถทำวิจัยได้ในระดับหนึ่ง

Kemmis (1988) ได้เสนอแนะแนวทางที่น่าสนใจในการอาศัยบุคคลภายนอก (Outsiders) มาช่วยในการทำวิจัยในชั้นเรียน โดยเปรียบเทียบรูปแบบการช่วยเหลือ 3 แบบ รูปแบบแรกเป็นการวิจัยปฏิบัติการเชิงเทคนิค (Technical Action Research) บุคคลภายนอกเล่นบทของผู้ทำการวิจัยโดยไม่ได้มีฐานจากผู้ปฏิบัติ วิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยมาจากความคิดของนักวิจัยภายนอก ดังนั้น ข้อค้นพบที่ได้อาจใช้ไม่ได้กับการปฏิบัติจริง สำหรับแบบที่สองนั้น เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีที่ปรึกษาด้านกระบวนการ (Process Consultancy Role) ซึ่งเรียกว่าเป็นการวิจัยปฏิบัติการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ (Practical Action Research) และรูปแบบที่สามซึ่งต่างออกไป เรียกว่าเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบอิสระ (Emancipatory Action Re-

search) การทำงานของครูนักวิจัยจะทำกันในกลุ่มของผู้ปฏิบัติในห้องเรียน มีการคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา การเก็บข้อมูล การสรุปผล การอภิปรายผลในกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการตัดสินใจเป็นอิสระจากบุคคลภายนอก แต่ถึงแม้จะมีบุคคลภายนอกร่วมด้วย ทุกคนไม่ว่าจะเป็นครูหรือนักวิชาการ ต่างมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็นเท่าเทียมกัน จะไม่มีผู้แสดงบทบาทเป็นที่ปรึกษาการวิจัยเหมือนแบบที่สอง

การพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานร่วมกัน (Cooperation) และก็เปลี่ยนเป็นการทำงานแบบร่วมมือกัน (Collaboration) ถ้าสามารถทำได้ตามแบบหลัง ก็นับว่าวิชาชีพครูได้รับการพัฒนาไปก้าวไกลมาก

3. การสร้างเครือข่ายการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Network)

Sebatane, E.M.(1994) ได้เสนอวิธีการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยการเก็บข้อมูลต่างๆ จากประสบการณ์ของครู ไม่ว่าจะเป็นข้อค้นพบ ความประทับใจ ปัญหาที่พบและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน นอกจากนี้ยังเล็งถึงการจัดทำวารสารครูนักวิจัย (Teacher-Researcher) ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมผลงานวิจัยของครู บันทึกประจำวันเกี่ยวกับกิจกรรมในชั้นเรียนของครู ประเด็นที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมีมากมาย เช่น การสอนในวิชาต่างๆ ลักษณะของหัวข้อเฉพาะในวิชาต่างๆ วิธีการสอน ปัญหาเกี่ยวกับขนาดชั้นเรียน ปัญหาการเรียนของนักเรียน ปัญหาด้านภาษา ปัญหาด้านบุคลิกภาพของนักเรียน การอ่าน และการเขียน ปัญหาวินัย การบริหารจัดการในชั้นเรียน การบริหารจัดการเรื่องเวลา การวัดและประเมินผล แรงจูงใจ ทศนคติของนักเรียน การทำแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียน สื่อการเรียน

การสอน การสังเกตการณ์สอน เป็นต้น วารสาร และคู่มือต่างๆ ที่จัดทำขึ้นจะส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ ให้ใช้ศึกษา และใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครู

จากที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ไม่ใช่การวิจัยที่ยากเกินความสามารถของครูผู้สอน ทุกคนสามารถทำได้ ถ้ามีความมุ่งมั่นที่จะทำ และเมื่อตัดสินใจที่จะทำแล้ว ก็ไม่ต้องกังวลว่าวิธีการวิจัยที่ใช้จะไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพราะหลักการของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือการทำวิจัยเพื่อนำผลไปแก้ปัญหา เมื่อใดที่ปัญหาในห้องเรียนหมดไป ครูนั้นก็วิจัยไม่ต้องกังวล หรือสงสัยว่าวิธีการแก้ปัญหาที่เลือกขึ้นมาใช้มีอิทธิพลส่งผลให้ปัญหาหมดไปจริงหรือไม่ ไม่ต้องกลัวการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย การทำวิจัย คือ การแก้ปัญหา ไม่ใช่การสร้างหรือทดสอบความแกร่งของตัวทฤษฎี

คุณค่าของการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

คุณค่าของการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน จะเกิดขึ้นต่อเมื่อครูผู้สอนได้ทำการวิจัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานการสอนที่เหมาะสม จะก่อให้เกิดผลดีต่อวงการศึกษาและวิชาชีพครูอย่างน้อย 3 ประการ (สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม, 2537: 6-7) ดังนี้

1. ในวงวิชาการของการศึกษาจะได้วิทยาการ และนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เป็นจริงเกิดขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนและเพื่อนครู ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ครูผู้สอนผู้เป็นเจ้าของผลงานยังเกิดความภาคภูมิใจที่ผลงานของตนเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และเกิดความคุ้มค่าในแง่ของการลงทุนทางด้านกำลังความคิด สติ ปัญญา กำลังกาย และงบประมาณ หากได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีในเรื่องของการเผยแพร่ผลงานวิจัย อันจะส่งผล

ต่อภาพรวม ช่วยให้การวิจัยเป็นวิทยาการที่มีคุณค่าต่อการพัฒนางานอย่างแท้จริง

2. การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาวิถีการทำงานของครูเพื่อให้ครูพัฒนาไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ (Professional Teacher) ในสังคมวิชาการของวิชาชีพครู ทั้งนี้เพราะการทำวิจัยจะทำให้ครูผู้สอนมีคุณสมบัติเป็นผู้แสวงหาความรู้ หรือผู้เรียนในศาสตร์แห่งการสอนอย่างต่อเนื่อง มีชีวิตชีวาจนในที่สุดจะถึงพร้อมในศาสตร์และศิลป์แห่งการสอน เป็นครูผู้รอบรู้ หรือครูปรมาจารย์ (Master Teacher)

3. ผู้เรียนจะมีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวหน้าในด้านต่างๆ อย่างเป็นระบบ

การที่ครูผู้สอนทำงานวิจัย จะกลายเป็นครูนักวิจัยพัฒนาไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพที่มีวิจรรย์ญาณเป็นอิสระ เป็นครูผู้ทรงคุณวุฒิ เพราะสามารถควบคุมกำกับ การปฏิบัติงานของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสร้างสรรค์ มองเห็นเป้าหมายของการทำงาน และภาพของงานตลอดแนว แล้วลงมือพัฒนาปรับปรุง การพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จะเกิดประโยชน์ต่องานคือการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และวงการศึกษา จนในที่สุดจะเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความสุขในการทำงาน และผลที่ตามมาคือ ได้พัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปด้วย

การส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

แม้งานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจะมีคุณค่าเพียงใดก็ตาม แต่หากขาดการสนับสนุนส่งเสริม ความคุ้มค่าก็ไม่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งขวัญและกำลังใจในการสร้างสรรค์งานก็ค่อยๆ หมดไป ดังนั้นครูผู้สอน ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ รวมถึง

ผู้บริหารการศึกษาในระดับต่างๆ จะต้องมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริม ตลอดจนผลักดันวิทยาการให้ก้าวหน้าและแพร่หลายด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. สนับสนุนส่งเสริม ด้วยการจัดบริการต่างๆ เช่น จัดทีมผู้ช่วยให้คำปรึกษาในโรงเรียนผู้บริหารและบุคลากรให้ความร่วมมือ สนับสนุนเงินทุน บริการงานพิมพ์ ลดภาระงานสอนให้น้อยลง จะช่วยครูผู้สอนได้มีโอกาสในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมากขึ้น

2. ด้านการเผยแพร่ ต้องดำเนินการอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การจัดการประชุมเสนอผลงานวิจัย การจัดประชุมสัมมนาต่างๆ ตลอดจนการจัดนิทรรศการแสดงผลงานที่มีคุณค่าแก่บุคลากรในวงการศึกษ การเผยแพร่จะเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตงานวิจัยไปสู่ผู้ใช้งานวิจัย

3. การอบรมและฝึกปฏิบัติการ เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้โดยตรงแก่ครูผู้สอนที่สนใจ โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผนการอบรม การประสานงานก่อนการอบรม เพื่อให้ครูผู้เข้าร่วมการอบรมได้มีข้อมูลเบื้องต้นของการวิจัย เช่น ปัญหาการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ต้องการศึกษา ฯลฯ ระยะเวลาในการอบรมควรเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากภารกิจ โปรแกรมการจัดอบรมควรจัดอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประเมินและติดตามผล ตลอดจนจัดช่วงให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีโอกาสปรึกษาหารือในการทำงานวิจัย เป็นต้น

เพื่อให้เห็นว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนทำได้จริง และไม่ยากเกินความสามารถของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทุกท่าน ผู้เขียนขอเสนอตัวอย่างงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน 2 เรื่องที่ผู้เขียนได้มีโอกาสทำในรายวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังนี้

รายงานการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้อิงวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้เทคนิคการสอนแบบอ้อมมือ และ นำเสนอข้อความด้วยผังกราฟิก

ชื่อนามผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมนึก ปฏิปทานนท์
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม
โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ฝ่ายมัธยม

ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหา

ด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในหมวด 4 ได้ระบุถึงความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านความรู้ ความคิด และความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การเตรียมความพร้อมในการเรียนของนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดต้องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนแบบอ้อมมือ และนำเสนอข้อความด้วยผังกราฟิก เพื่อฝึกให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง และทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้ภายในชั้นเรียนเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น อันส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อสอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดตามบทพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังการใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ และนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิก

2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสนใจในวิชาสังคมศึกษา ตลอดจนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิธีการดำเนินงาน

1. ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการทำงานวิจัยในชั้นเรียนในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ปีการศึกษา 2548 ในหัวข้อเรื่องประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนนักเรียน 38 คน

2. ผู้วิจัยสร้างแผนการเรียนรู้ วิชา ส 31101 สังคมศึกษา หัวข้อเรื่อง ประวัติศาสตร์สมัย สุโขทัย โดยกำหนดรายละเอียดสำคัญที่ต้องการให้ผู้เรียนภายในชั้นเรียนสามารถร่วมมือกันในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทำงานเป็นกลุ่มย่อย โดยทุกคนมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม อันนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้สูงสุด

3. หลังจากจบในหัวข้อย่อยแต่ละประเด็น ฝึกให้นักเรียนสามารถนำเสนอผลงาน โดยใช้วิธีการผังกราฟิกตามความถนัดของแต่ละคน โดยเน้นลักษณะสำคัญคือต้องรวบรวมข้อมูลหรือข้อความรู้อย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจง่าย กระชับ ชัดเจน ออศัยทักษะอื่นๆ ประกอบด้วย การสังเกต เปรียบเทียบ วิเคราะห์ข้อมูล ในการนำเสนอผลงาน

4. ภายหลังจากเสร็จสิ้นตามแผนการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้น ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนทำการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อดูคะแนนว่านักเรียนแต่ละคน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ระดับใด แล้วสรุปผล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาผลของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ และนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิก พบว่า โดยรวม

1. ผู้เรียนส่วนมากมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีถึงดีมาก โดยสามารถทำคะแนนได้ร้อยละ 70 ขึ้นไป

2. ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ตั้งใจและสนใจในวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ และนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิกเป็นอย่างดี

3. ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยสามารถตอบคำถามที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นเพื่อทดสอบความรู้ได้ถูกต้อง

4. ผู้เรียนสามารถฝึกการวางแผนในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อนสมาชิกได้เป็นอย่างดี รวมถึงสามารถฝึกการยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น ซึ่งมีส่วนช่วยในการเสริมทักษะในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น

5. ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแสดงผลงานที่สร้างสรรค์จากการนำเสนอผลงานด้วยวิธีผังกราฟิก

จากปัจจัยและพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือและนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิก สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ผู้วิจัยได้มอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละคนร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนได้ฝึกความรับผิดชอบ และเป็นการตรวจสอบการทำงานของตนเอง ร่วมกันในแต่ละคน โดยสามารถเห็นผลในเชิงรูปธรรม คือผู้เรียนสามารถร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกการวางแผนการทำงาน และให้ความช่วยเหลือระหว่างกันเพื่อเป้าหมายสูงสุด คือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น
2. ปัจจัยที่ผู้วิจัยมอบหมายให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานข้อความรู้ด้วยผังกราฟิก เป็นตัวสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบการนำเสนอผลงาน ตลอดจนฝึกในเรื่องทักษะการคิดในด้านต่างๆ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักการสังเกต วิเคราะห์ เปรียบเทียบ แล้วเลือกรูปแบบการนำเสนอข้อความรู้ ด้วยผังกราฟิกในรูปแบบต่างๆ
3. สามารถขยายผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ และนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิกให้แก่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาท่านอื่นๆ ตลอดจนครูผู้สอนในรายวิชาต่างๆ และผู้สนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการมีกระบวนการนิเทศติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
4. เป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาและครูผู้สอนในรายวิชาอื่นๆ ในการนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ และนำเสนอข้อความรู้ด้วยผังกราฟิกไปพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

*****

รายงานการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เรื่อง

การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ชื่อนามผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมนึก ปฏิปทานนท์
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม

โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ฝ่ายมัธยม

ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหา

ด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ระบุถึงความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านความรู้ ความคิดและความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นรูปแบบวิธีการที่นักการศึกษาในปัจจุบันพยายามสร้างสรรค์ขึ้น ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ถือเป็นรูปแบบวิธีหนึ่งที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากการสร้างสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดปัญหาสงสัย อยากรู้ อยากเห็น และหาทางที่จะแก้ไขปัญหานั้นๆ โดยอาศัยกระบวนการตามหลักวิทยาศาสตร์ จากหลักการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ จะสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และสามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ

มาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการเรียนการสอน เรื่องสิ่งแวดล้อมในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อันสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดตามบทพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เรื่อง สิ่งแวดล้อม ในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสนใจในวิชาสังคมศึกษา ตลอดจนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในรูปแบบวิธีการต่างๆ

วิธีการดำเนินงาน

1. ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการทำงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ในช่วงเดือน มิถุนายน ปีการศึกษา 2549 ในหัวข้อเรื่อง สภาพแวดล้อมของประเทศไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนนักเรียน 35 คน
2. ผู้วิจัยสร้างแผนการเรียนรู้วิชา ส 31101 สังคมศึกษา หัวข้อเรื่อง สภาพแวดล้อมของประเทศไทย โดยนำกระบวนการวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในแต่ละขั้นตอนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแผนการเรียนรู้ ดังนี้
  - ขั้นระบุปัญหา ระบุและทำความเข้าใจปัญหา เพื่อให้ทราบสภาพและขอบเขตของปัญหาที่ต้องการศึกษา
  - ขั้นตั้งสมมติฐาน ตั้งสมมติฐานซึ่งเป็นการคาดเดาคำตอบของปัญหา

- ขั้นรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้

- ขั้นสรุปผล นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาสรุปว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐาน เพื่อให้ได้คำตอบของปัญหา

- ขั้นนำไปใช้ นำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหที่เกิดขึ้น หรือตอบคำถามอื่นที่ใกล้เคียงกันได้

3. ดำเนินการสอนตามแผนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นภายใน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ คาบละ 50 นาที

4. ภายหลังเสร็จสิ้นตามแผนการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้น ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนทำการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อดูผลคะแนนว่า นักเรียนแต่ละคน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ระดับใด แล้วสรุปผล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาผลของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ พบว่า

1. ผู้เรียนมีระดับคะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีถึงดีมาก โดยสามารถทำคะแนนได้ร้อยละ 75 ขึ้นไป
2. ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และเกิดทักษะการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยอาศัยการทำความเข้าใจในปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ การตั้งสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการเรียนรู้ ตลอดจนเกิดทักษะการคิดอย่างเป็นเหตุผล อันเป็นคุณลักษณะที่จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

3. ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยสามารถตอบคำถามที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นเพื่อทดสอบความรู้ได้อย่างถูกต้อง

4. รูปแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจของตน เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิด และทักษะการแก้ปัญหา รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกความรับผิดชอบและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นทักษะทางสังคมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม

5. รูปแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นการเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้ใกล้ชิดกับผู้เรียน และสามารถเห็นพัฒนาการของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นลำดับขั้นตอน

จากปัจจัยและพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนา กระบวนการเรียนการสอน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ผู้วิจัยได้มอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละคนนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ในการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ตลอดจนเกิดทักษะทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของตนเองร่วมกับผู้อื่น โดยสามารถเห็นผลในเชิงรูปธรรม คือผู้เรียนสามารถสรุปขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนในการดำเนินงาน และสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงสามารถฝึกความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนการยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น อันนำไปสู่การ

เสริมทักษะการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข

2. ปัจจัยที่ผู้วิจัยได้นำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทักษะทางความคิดของผู้เรียนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนการใช้เหตุผลเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กรุ่นใหม่ตามแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

3. สามารถขยายผลการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เรื่อง สิ่งแวดล้อม ในรายวิชาสังคมศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปสู่ครูผู้สอนในสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ โดยเน้นให้มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4. เป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ในการประยุกต์นำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปพัฒนากระบวนการเรียนรู้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

*****

บทสรุป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของประเทศไทยที่มีการประกาศใช้ครั้งแรก มีสาระสำคัญที่เน้นการปฏิรูปการศึกษาของไทย โดยเฉพาะการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน พระราชบัญญัติการศึกษานับนี้จึงนับว่าเป็นตัวกระตุ้นและตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพครูมากยิ่งขึ้น ครูยุคใหม่จึงต้องทันต่อเหตุการณ์และมีความสามารถในการทำวิจัยเป็น เพื่อแสวงหาข้อค้นพบที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง ไม่ใช่เป็นผู้บริโภคงานวิจัยที่ผู้อื่นทำ เช่นเมื่อก่อนแต่อย่างเดียว ภายใต้พื้นฐานแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการที่มีความยืดหยุ่นกว้างขวางวิจัยทั่วไป น่าจะทำให้สามารถมุ่งหวังได้ว่าครูในยุคใหม่นี้ จะสามารถทำวิจัยและใช้ประโยชน์จากการวิจัยของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระแสของแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) และแนวคิดการวิจัยแบบร่วมมือ (Collaborative Research) ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสม เพราะแม้จะเป็นการวิจัยที่ทำด้วยตัวครูผู้สอนเอง แต่ก็ไม่ใช่การทำวิจัยอย่างโดดเดี่ยวคนเดียว มีกลุ่มเพื่อนครูที่ร่วมมือกันในทุกขั้นตอนของวงจรการทำงานแบบ PAOR (Plan, Act, Observe and Reflect) ทำให้ผลการวิจัยได้รับการตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงจากผู้ปฏิบัติที่มีความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างแท้จริงและต่อเนื่อง การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน จึงเป็นกระบวนการที่มีความคุ้มค่าในการดำเนินงาน เพราะผู้วิจัยสามารถกล่าวได้อย่างมั่นใจว่าข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในห้องเรียนได้อย่างแท้จริง (Research Utilization)

● ● ● บ ร ธิ ณา ญ ก ธิ ม ● ● ●

- ชนาพร เขาวรัตน์.(2530). ความต้องการของครูสังคมศึกษาในการใช้นวัตกรรมทางการศึกษาในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีป ศิริรัตน์.(2537). " การวิจัยเชิงปฏิบัติการ " ข่าวสารวิจัยการศึกษา. 17 (สิงหาคม-กันยายน) : 9 - 21.
- ยาใจ พงษ์บริบูรณ์.(2537). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ในสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. (หน้า 81-92) : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันเพ็ญ วรณโกมล.(2542). การสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา. โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วิชาการ, กรม.(2536). สภาพปัญหาแนวทางการพัฒนา และการใช้นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
- สุวิมล ว่องวานิช. (2543). แนวคิดและหลักการของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. (หน้า156-194) ใน พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ ลัดดา ภูเกียรติ และสุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม.(บรรณาธิการ). ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม. (2537). แนวคิดและรูปแบบเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน. (หน้า 6-10) ใน ลัดดา ภูเกียรติ. (บรรณาธิการ) .เส้นทางสู่การวิจัยในชั้นเรียน.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัทพิธการพิมพ์.
- อุทุมพร จามรมาน. (2537). การวิจัยของครู (Action Research). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พันนี้พับลิชชิ่ง.
- Field, J. (1997). Classroom Research. **ELT Journal**. Vol.51(April), pp.:192-193. Webpage: <http://ednet2.car.chula.ac.th>. (August 2,1999).
- Hafernilk, .J.; Messerschmitt,D.S.&Vandrick,S.(1997). Collaborative Research : Why and How! **Education Researcher**. Vol.26 (9) ,(December), pp.:31-35.
- Kemmis, S.(1988). Action Research.(pp.:42-49).In Keeves,J.P.(ed.) **Educational Research, Methodology, and Measurement : An International Handbook**. Oxford : Pergamon Press.
- Kemmis, S.and Mc Taggart, R.(1989). **The Action Research Planner**. Victoria : Deakin University.
- Rutkowski,J.(1996). Conducting Research in the Music Classroom. **Music Educators Journal**. Vol.82 (March), pp.:42-44. Webpage: [http:// www.epnet.com/bin/epwsatch](http://www.epnet.com/bin/epwsatch). (August 4, 1999).
- Sebatane,E.M.(1994). Enhancement of Teacher Capacities and Capabilities in School-Based Assessment ; Lesotho Experience. **Magazine : Assessment in Education**.August. Webpage: [http:// www.epnet.com/bin/epwsatch](http://www.epnet.com/bin/epwsatch). (August 2, 1999).